

Mindre bidrag

Edvard Brandes og Vilh. Andersen En brevveksling 1895-1927

I Danske Studier 1967 (suppleret 1968) kunne Steen Johansen publicere brevvekslingen mellem Georg Brandes og Vilh. Andersen. Det var lidt overraskende, at den radikale ener og den nationale professor havde haft et så relativt fortroligt forhold til hinanden. Forholdet imellem dem *var* imidlertid godt, indtil bruddet i 1915 på grund af en anmeldelse, Brandes følte sig krænkede af. Trods Vilh. Andersens forsøg på at genetablere fortroligheden gik brevvekslingen definitivt i stå.

I betragtning af, at offentligheden alene har haft kendskab til den skarpe meningsudveksling mellem broderen Edvard Brandes og Vilhelm Andersen i 1900 forekommer det ikke mindre overraskende, at der også her foreligger en korrespondance af omtrent samme omfang. Men hvor Vilh. Andersens forhold til Georg Brandes udviklede sig fra forståelse frem til et varigt brud fra Georg Brandes' side, så forholder det sig omvendt med hans forhold til Edvard Brandes.

Fraset de indledende breve fra 1895 og 96 var udgangspunktet den polemiske konfrontation i 1900. I foråret 1899 havde Vilh. Andersen og Vald. Vedel stået som medindbydere til et offentligt møde om pressens stilling, med særlig adresse til den litteratur- og teaterkritik Edvard Brandes udfoldede i Politiken. Da der blev anlagt sag mod Edvard Brandes' roman *Det unge Blod* lod indbyderne mødet aflyse; Vald. Vedels indledning var imidlertid allerede skrevet og blev i juni trykt i Tilskueren (s. 469-76).

I marts 1900 blussede striden op igen på grund af Edvard Brandes' stadig mere kritiske holdning til Det kongelige Teater. Med en lussing på åben gade kvitterede skuespilleren Robert Schyberg for en anmeldelse; det førte til duel i Dyrehaven, hvor både Edvard Brandes og Robert Schyberg skød forbi. Duellen blev takseret til 14 dage i fængsel, mens de respektive tilhængere hyldede kombattanterne. Edvard Brandes blev støttet med en adresse, som Vilh. Andersen ikke ville skrive under på, og det begrundede han i et meget langt »Aabent Brev til Hr. Dr. phil. Edvard Brandes« i Politiken 25.3.1900, – hvad der samme dag fremkaldte et lige så langt svar. I slutningen af sit brev skrev Vilh. Andersen:

»Jeg ønsker, at De vil vedblive at virke iblandt os. Jeg tror aldeles ikke, at vi har Raad til at undvære Dem. (...) De har med fuldgod Evne gjort Deres beskikkede Gærning herhjemme. De har ikke været noget særligt saftigt Næringsmiddel, Dr. Brandes! men De har været et Gæringsstof og et Pirringsmiddel, som vi har trængt til. De har været som Salt og Sennep. Det river i Næsen, men det forfrisker. De har ærligt og redeligt været Negationen i dette blonde Rige, og det har ikke været Deres skyld, at Positiviteten har været saa tynd i Papirerne og har staaet saa daarligt paa Benene. Det er ødelæggende for Livets

Dialektik, naar Negationen med Magt holdes nede. (...) Men det er ogsaa ødelæggende, naar Fornægtelsen ikke mere kan tale rent og forvirres i sin egen Stemme.«

»Han slipper ikke udenom den fjorgamle, uhyggelige Alliance: de Klerikale og Smudspressen«, skrev Edvard Brandes i sit svar. – »Han er den Forargede, den Sædelige, den Positive, den sande Videnskabsmand, den rette *Doctor seraphicus* med den livstrygge Elskov, og endelig den Besindige, som er fjærn fra Fallit og Fortvivlelse. Medens jeg! Stik det Modsatte. Bliver jeg Loke, saa er han nok Thor, den blonde Thor – og imellem de to Herrer er der samme Forskel som imellem en kgl. dansk Departementschef og en Zigøjner paa Heden. Dog, som jeg er, vedbliver jeg at være, og intet »Vend om« driver mig til Omvendelse.

Fra den første Dag af, jeg deltog i det offentlige Liv, har jeg følt mig som en Stridende: for den frie Tanke, for det frie Ord, for den uforfælskede Sandhed.«

Man kan undre sig over, at så stærke fronter fem år efter kunne indlede en langsom, stadig varmere forsoningsproces. Det har formentlig spillet en rolle, at Vilh. Andersen i årenes løb fik stivet sin position af og – hjulpet af den nationalisme, den 1. verdenskrig befordrede – gjorde det positive mindre tyndt i papirerne. Edvard Brandes på sin side renoncerede på sin rolle som ledende litteratur- og teaterkritiker til fordel for arbejdet som radikalt medlem af Landstinget og senere finansminister i de radikale mindretalsregeringer 1909-10 og 1913-20.

Edvard Brandes, der selv var filolog, skattede hos Vilh. Andersen filologens og historikerens faglige indsigt og viden lige over for den enkelte, konkrete opgave, men samtidig satte hans kritiske distance ind over for Vilh. Andersens lange linier. Det viser sig især i de to udførlige reaktioner på Goethe-bindene af *Tider og Typer*, hvor Brandes markerer sin holdning til Heiberg og senere til Julius Lange m.fl.; hvor Vilh. Andersen søgte kontinuiteten og identiteten, havde Edvard Brandes et skarpt blik for det kritisable og uradikale, – og nød at give det radikalt udtryk. Hans sympati for Vilh. Andersen var af faglig og personlig art.

Vilh. Andersens modtræk mod radikalismen bestod ikke i at gøre op med den, men at opfatte den og indskrive den som et element i helheden eller hvad der med et nyere udtryk kunne kaldes repressiv tolerance. »Vi er af Naturen (!) bleven stillet mod hinanden, men paa samme Basis af Kultur, Interesser og »Tone« – det intimeste og afgørende – og i den Stilling og paa det Grundlag har vi fundet hinanden«, hævder Vilh. Andersen i ét af sine breve (nr. 23), og det udtryk, han fandt for denne konstellation, var *saliet* i det ferske vand. Det har muligvis været en stående vending om Brandes-brødrene, i hvert fald skriver Jonas Lie allerede i oktober 1885 til Edvard Brandes, at »Georg Brandes og De er Saltere i vort ferske Aandsliv« (*Georg og Edvard Brandes. Brevveksling V* (1941) s. 255). Vilh. Andersen benyttede den som før citeret i 1900, i 1904 (brev 6), i sit forsvar for Brandes i 1917 og i karakteristikken i *Illustreret dansk Litteraturhistorie* i 1927. Det sidste sted er dog også en anden metafor på vej, som dominerer i nekrologen fra 1932: Edvard Brandes som *sportsmanden*. »Brandes har ikke attraaet nogen enkelt Pris, det var »Femkampen«, Dysten og Sejren over hele Linjen, der lokkede ham. Han har ikke sat alt ind paa

nogen politisk Idé eller social Opgave, næppe nok, skønt det saa saaledes ud, paa et litterært Dogme. Hans Dogme var Emancipationen in abstracto, altsaa Bevælsfriheden.«

Der er bevaret 11 breve fra Edvard Brandes til Vilh. Andersen (i Vilh. Andersens brevsamling) og 16 breve fra Vilh. Andersen til Edvard Brandes (i Edvard Brandes' brevsamling, begge Det kgl. Bibliotek). Som det vil fremgå, er brevrækken næppe komplet; udaterede breve og kort har uden større vanskelighed kunnet placeres i sammenhængen.

For Vilh. Andersens vedkommende henvises der til Chr. Bangs »Fortegnelse over Skrifter af Vilhelm Andersen 1883-1934« i Svend Norrild m.fl.: *Festskrift til Vilhelm Andersen* (1934) s. 359-92. Som det bl.a. fremgår af noten til brev 22-23 er bibliografien ikke helt komplet. En række anmeldelser af Edvard Brandes' skuespil (Illustreret Tidende 1895, Tilskueren 1902, 1903 og 1904) berøres ikke i brevvækslingen. Efter Edvard Brandes' død i 1931 udsendte Tilskueren sit Februarnummer 1932 med en række mindeord af bl.a. Vilh. Andersen (s. 99-101; også som særtryk). De to udgivelser Vilh. Andersen: *Om at skrive den danske ånds historie* (1985) og Vilh. Andersen og Vald. Vedel: *Brevveksling 1894-1939* (1987, begge ved Per Dahl) supplerer på forskellig måde nærværende brevvæksling.

For Edvard Brandes' vedkommende henvises der til oversigtsartikler i *Dansk biografisk Leksikon II* (1979, Helge Larsen), Politikens *Dansk litteraturhistorie III* (1966) s. 175-202 (Hakon Stangerup). »Litteraturkritikeren Edvard Brandes« er behandlet af Carl Bergstrøm-Nielsen i indledningen til udvalget *Litterære Tendenser* (1968), teaterkritikeren af Jørn Langsted i *Edvard Brandes' skuespilportrætter. Ledende tanker og metode* (1972). – Noternes oplysninger står i gæld til Kristian Hvidts store biografi *Edvard Brandes. Portræt af en radikal blæksprutte* (1987).

1

St. Annæ Plads 19

4/5 95

Hr. Dr. phil. Edv. Brandes!

De har nu saa ofte og med saa megen Sympati og Forstaaelse omtalt mine Arbejder, at De næppe vil finde det underligt, at jeg, der er Dem personlig ganske ukendt, skriver Dem disse Linier til for at tilkendegive Dem min oprigtige Taknemmelighed for den Maade, hvorpaa De har lettet mig Adgangen til Publikum. Hvad angaar mine Forandringer i Poul Møllers Tekst, tillader jeg

mig at oplyse, at der ved Udgavens Slutning vil blive gjort kortelig Rede for min Udgaves Afvigelser fra den traditionelle Læsemaaede og jeg kan ganske privat tilføje, at jeg er bleven i den Grad overbevist om Ubetimeligheden af Forandringerne i »Et Blad af Dødens Dagbog«, at jeg nu har mest Lyst til at omtrykke de paagældende Steder. Har man handlet fejl, gør man jo rettest i saa grundigt som muligt at fjerne Sporene af Fejltagelsen. Jeg haaber ikke at min Udgave skal komme til at indeholde flere lignende Forsyndelser.

Ærbødigst
Vilh. Andersen

2

11 Bygdø Allé 7/5.95.

Hr. Cand. mag. Vilh. Andersen!

Jeg takker for Deres venlige Brev. Det glæder mig, at De har fundet Dem tiltalt af »Politikens« Anmeldelser, skønt jeg sandelig ikke indbilder mig, at Bladartikler nytter en Forfatter stort. Der er adskillig Vanskelighed ved at drive Journalistik paa lang Afstand – ogsaa derfor kom Omtalen af »Poul Møller« saa altfor sent. Maaske er det Pedanteri med Bebrejdelseerne mod Deres Rettelser; dog netop fordi De er en udmærket Filolog, burde De vel undgaa den »diplomatariske« Kritik.

Jeg haaber engang personligt at takke Dem for Deres Bøger.

Ærbødigst
Edvard Brandes

3

/Udat. kort/

Hr. Dr. phil. Edv. Brandes!

Tillad mig atter som for to Aar siden at takke Dem for den Interesse, De viser mit Arbejde. Tak for den straalende Anmeldelse af Guldhornene – straalende, thi De lod jo alle mit Arbejdes Fortrin træde frem i en glimrende Belysning og alle dets Fejl – som *jeg* mellem Linierne kunde læse, De havde set – forsvinde i Skyggen. Men kærere end den Avisberømmelse, som ikke mindst Deres Artikler har forskaffet mig, er det mig, at en Mand af Deres Betydning, fra hvem jeg vist er meget forskellig i alle Slags Anskuelser, forstaar og sætter Pris paa mine Bestræbelser for at finde Sandheden paa det Omraade, jeg kan spænde over, og billiger de Midler og den Metode, hvormed jeg søger den. Hjertelig Tak!

Deres ærbødige
Vilh. Andersen

4

St. Annæ Plads 19
13/10 04

Hr. Redaktør Dr. E. Brandes

Tillad mig at sige Dem Tak for den *store* Anmeldelse af Dagbladet. Jeg har selv anmeldt Stykket (til Verdens Gang) og træffer nu i Deres Artikel – foruden adskilligt som jeg ikke har set – mine Indtryk igen. Klarere – jeg mener mindre »poetisk« og mere moderne – udtrykt, end jeg selv har formaaet. Jeg elsker at høre en myndig Stemme.

Deres Ærbødige
Vilh. Andersen

5

Østergade 23
København, d. 15. Oktober 1904

Hr. Dr. phil. Vilh. Andersen!

Jeg vilde ikke med Tak kvittere for Modtagelsen af Deres venlige Brev, førend jeg idag havde læst Anmeldelsen i V.G. De gør Dem selv Uret og mig formegen Ære ved Sammenstillingen. Jeg maa sige med Fru Dag: hvilken exubérance! De er at ligne med en Foss, hvor jeg er en Tagrende. Jeg tror ikke, De vilde bytte.

Jeg ser, at De ligesom jeg har dækket over Bjørnsons summariske Behandling af Ramseth; for det første falder Steners Overfald vist ind under Tyveri og Vold; og for det andet vilde Kontrakten være lige god, selv om den var brændt, hvis Dag da ikke vilde fragaa sin Underskrift. Men det er jo et stort Barn, der har skrevet Stykket.

Uheldigt er det, at Folketeatret ligesaalidt iøvrigt som det kgl. Teater besidder Kræfter til at besætte Rollerne.

Deres Ærbødige
Edvard Brandes

6

/udat., 31.12.1904/

Hr. Dr. Edvard Brandes

Da jeg som De ved hører til dem, der har fundet et overordentligt Behag (blandet med et til Tider lige saa stærkt Mishag) i Deres Virksomhed som Journalist, tillader jeg mig at gengælde Deres Tak og Hilsen i »Politiken« for i Dag. For det holbergske Salt i Deres Stil, den beske Styrke, har jeg megen Smag – flere af Deres Artikler er holbergske Epistler – det er mig en Sorg at skulle savne Dem.

Deres ærbødige
Vilh. Andersen

7

Nordre Strandvej
Helsingør
14/7. 1906

Hr. Dr. phil. Vilh. Andersen!

Selvfølgeligt meddeler jeg herved den ønskede Tilladelse og antager de i Skrivelsen opgivne Vilkaar.

Ærbødigst
Edvard Brandes

8

Skjoldsgade 8
København, d. 16. April 1907

Hr. Dr. phil. Vilh. Andersen!

Jeg har ikke villet takke Dem for Tilsendelsen af Deres Bog, før jeg havde læst den. Nu idag blev jeg færdig med den. Jeg beundrer den rige Omtanke, Evnen til at udvide Betragtningen og uddybe Anskuelsen. De ved saa meget, og det er Dem alt nærværende. Man høster stor Belæring af en saadan Indtrængen i Emnet, skønt – hvorfor ikke tilstaa det? – noget f.Eks. reagerer i mig, naar Drachmann ses i historisk Forklaring. Jeg tror at vide, at han ikke *er* den, som han gjerne vil synes, og saa forvirrer det mig, naar De fra hvad han *synes* slutter til hvad han er. Det lykkes mig ikke at forstaa Jacobsen literærhistorisk, fordi jeg saa tydeligt erindrer ham i Stort og Smaat. Følte han sig mon som Dødens Digter? Efter min Overbevisning troede han ikke han skulde dø, før maaske til allersidst – men næppe da han skrev »Niels Lyhne«. Det gør mig ondt, naar De spotter over Arbejdet med de seks Linier – for der var ingen Søgthed eller Kunstlethed hos Jacobsen, og der krævedes vist adskillig Tid til hin Aandens Nedsænkning i den forsvundne Stemning.

Der er saa mange udmærkede Ting i Bogen, maaske var min Nydelse størst af »Goethes Lyrik«. Jeg vilde gjerne, vi engang kunde faa Anledning til en Passiar om et og andet. Foreløbig takker jeg Dem oprigtigt, fordi De saa venligt sendte mig Deres Afhandlinger.

Deres ærbødigst hengivne
Edvard Brandes

9

Hotel Norge
Bergen 11. Juni 1909

Kære Dr. Brandes. Under et Ophold i Bergen med vor fælles gamle Ven og Læremester, støder jeg tilfældig paa Politikens Nummer for i Søndags med Deres Anmeldelse af min »Erasmus«. Jeg siger Dem hjerteligt Tak derfor,

ikke blot fordi De roser mig, men fordi De saa fuldkomment forstaar mig. At jeg *vil* se stort paa det smaa er hele min Styrke og Svaghed.

Det er rigtigt hvad De mener om Politikernes Betydning i Aandshistorien. Men jeg har nu en Gang (i min Indledning) indskrænket min Opgave til det skrevne, endda kunstnerisk skrevne Ord (»Texten«) og udelader givet andre vigtige Ting (Kunst, Musik) af Betragtningen. Hvad siger G.B. til, at min Holberg-Skildring giver det bedste Helhedsbillede; jeg tror ikke, De har Ret deri – Camma var nu ikke saa skabagtig som De tror. Har De det ikke overfor hende som overfor J.P.?

Jeg har haft megen Fornøjelse af at læse og tale om Holberg her i Bergen og synes jeg har forstaet ham bedre her end tidligere. Jeg var igaar i et Collegium Politicum med Chr. Michelsen og fl. (hvor vi ogsaa talte om Dem) som Holberg med Glæde vilde have kendt for sine Landsmænd.

Med venlig Hilsen til Deres Fru.

Deres hengivne
Vilh. Andersen

10

St. Annæ Plads 19
2/2 10

Kære Dr. Brandes. Jeg er meget ked over at jeg denne Gang ikke kan modtage Deres venlige Indbydelse. Her er rent ud sagt Børnebal herhjemme fra 7-12, og da Kavallererne er unge Herrer i den farlige Alder, maa jeg nødvendigvis være hjemme for at gøre Honnør. Men hvis jeg kunde slippe fri f.Ex. ved nitiden, vilde De og Deres Frue maaske tillade mig at komme »til Kaffen«. Hvis ikke, maa jeg jo finde mig i min Skæbne.

Jeg beder Dem altsaa ikke vente mig (og ikke svare mig) men ikke tage mig det ilde op, hvis jeg altsaa toner frem ud paa Aftenen.

Med venlig Hilsen til Deres Hustru og Dem selv.

Deres hengivne
Vilh. Andersen

11

St. Annæ Plads 19
5/7 10

Kære Dr. Brandes, Jeg har et Par Gange søgt Dem i Telefonen for at spørge Dem, om De maaske vilde gøre min Kone og mig den Glæde at spise her paa Onsdag d. 9 Kl. 7 sammen med nogle andre Herrer. Formløsheden skyldes Hastværk og Hastværket en pludselig Tilsykomst af en Nordmand, der en Gang har budt mig paa Middag med Kr. Michelsen. De ser altsaa, hvilken Rolle jeg har tiltænkt Dem.

Med venlig Hilsen
Deres hengivne
Vilh. Andersen

12

St. Annæ Plads 19

16/11 10

Kære Dr. Brandes. Mange Tak for Oplysningen, jeg vidste nok, at jeg (om Forladelse!) ikke vilde gaa forgæves til Dem.

Da vi nu, saa vidt jeg har forstaaet, har det saaledes sammen, at vi med en heller ikke fra min Side fortiet Respekt og Sympati kan tillade os at være af en ganske anden Mening, vil De ikke tage mig det ilde op, at jeg sætter et kraftigt NB ved Deres Dom over Jakob Knudsen som om J. C. Christensen. Det forekommer mig, at De intetsteds kritiserer saa skarpt, d.v.s. bekender Deres Begrænsning, saa tydeligt som her. J.C. er ingen Tartuffe men en Jyde, og Jakob Knudsen er ikke blot et fremragende Vrøvlehode men et primitiv-religiøst *Sind*.

For Resten gør det kun godt at høre Deres ærlige Stemme igen.

Tak og venlig Hilsen – ogsaa fra min Kone (som applauderer Dem).

Deres hengivne

Vilh. Andersen

13

Onsdag d. 6. Marts 1912

Kære Professor! Jeg er utrøstelig over at jeg ikke kan komme til Deres Oplæsning i Aften. Men forlængst har jeg lovet at gæste i Dag Wied i Roskilde, hvor hans Fødselsdag fejres – hvert Aar omtrent af de samme, og han vilde ikke forstaa, om jeg foretrak den døde Euripides for den levende Wied. Saaledes gaar jeg glip af hvad mit Øre gerne havde hørt – for at tale v. Jessensk.

Deres hengivne

Edvard Brandes

14

St. Annæ Plads 19

3.11.12

Kære Dr. Brandes

Tak for Deres venlige Bedømmelse af min Bog. Det glæder mig hver Gang vi – der dog har saa forskellige Forudsætninger og Erfaringer – kan mødes *der*, hvor vi begge har hjemme: i det Kulturdanske.

Tak ogsaa for Deres og Fruens Nærværelse ved og Deres Bidrag til vor Fest. Venlig Hilsen fra os begge til Dem begge.

Deres hengivne

Vilh. Andersen

15

St. Annæ Plads 19
25/6 13

Kære Dr. Brandes. Da de berømte Bogstavrim (Lov er Lov osv. – De kan vist selv) jo vedblivende skal respekteres og da man ikke kan forvente andet end Republikkens – besynderlig den lærdes – Genkomst under saa vel ikke blot højvis, men *højlærd* Øvrighed (kan jeg tale tydeligere for min Poose – Lønningensloven!!!) – saa ønsker ogsaa jeg og min Kone, der nu atter er ved at blive radikal Politiker, Dem og Deres u-naadige Frue til Lykke med Ophøjelsen.

Venlige Hilsener!
Deres hengivne
Vilh. Andersen

16

«kort, oktober 1914?»

Kære Dr. Brandes og Frue! Hjertelig Tak fordi De begge tænkte saa venligt paa mig paa min Fødselsdag og fordi Finansministeren, der har saa mange Ting i Hodet osv. endda fik Stunder til at give disse Tanker et saa festligt-malisjøsk Udtryk. Ak ja – jeg er meget mindre Karl end jeg ser ud til – og i Morgen skal jeg ud Kl. 6 og ligge paa Maven paa Lammefælled. De maa da tro, at jeg er gal!

Deres Vilh. Andersen

17

Finansministeren
28/11. 15

Kære Professor! Jeg har nu læst Goethe-Bogen og lært saameget af den som min yderst ufilosofiske Aand tillader mig ved første Gennemlæsning. Jeg plejer at læse Deres Bøger to Gange med Mellemrum – læste saaledes i Sommer »Bacchustoget« med meget Udbytte – og vil næppe forstaa det nye Værk helt igennem før ved anden Læsning og da næppe p. Gr. af bristende Forudsætninger.

Første Indtryk: jeg er umaadeligt imponeret. Vist nærmest ved Styrken og Fastheden i Gennemførelsen af den historiske Skuen eller i Opfattelsen af den aandelige Sammenhæng. Foreteelserne hager og nitter sig sammen for Ens Øjne, og Læsernes Syn og Forstaaelse udvider sig eller ordner sig paa en forbløffende og overbevisende Maade. De ser nok, at jeg søger efter og ikke finder adækvate Ud- for mit Indtryk. Undtagelsesvis har jeg den Fornemmelse, at det er noget af et Regnestykke, der gaar op, fordi De eliminerer just ikke det Ubekendte med det generende Overflødige. Men dette skal være sagt uden mindste Kritik – til en saadan tror jeg mig slet ikke i Stand. Jeg føler mig væsensberiget under Læsningen – føler mig hensat i en klar Verden, i Krystalhimlen for den rene Viden og reagerer naturligvis noget, naar jeg mindes, hvor goethe-forladte baade Oehlschlægerske Tragedier og Heibergske Vaudeville i Virkeligheden : paa Teatret forekommer En. Men jeg henrykkes blidligt over denne svulmende Flod af Tanker, Indfald, Billeder, Sammenførelser og -ligninger – lidt for svulmende undertiden for en ældre Hjerne, der ikke kan

tage store Slurke mere, men maa nøjes med Nippedrik.

Da det altsaa har været mig en stor Nydelse at læse Bogen, synes jeg nok jeg kan aflægge en oprigtig Tak. Jeg har maaske været mest interesseret af Afsnittet om Brøndsted, fordi jeg intet kendte til Manden og hans Gerning i Forvejen. Det er underligt nok, at han kan faa Betydning, næsten Hundrede Aar efter at han virkede, ved en Fremstilling – for han er da ganske glemt og indrammes nu i Billedet af en Periode. Han døde altsaa som Sir Robert Peel, men medens dennes Fald fra Hesten var sindbilledligt, ser jeg intet saadant i Arkæologens Ulykkesridt.

Dog mest har Afsnittet om Heiberg bevæget mit Sind og vakt min Erindring. Jeg forstaar nu bedre eller helt efter Læsning af Bogen den Ytring af Dem, at De havde levet i Aarevis med Goethe. Jeg kunde nu sige, at jeg til en vis Grad har levet Aar med J. L. Heiberg, dels beundrende ham, dels bekæmpende ham. Jeg har kunnet »De Nygifte« næsten udenad og plejede at læse Digtet højt med en affekteret skælvende Røst for de Damer, i hvem jeg var ulykkeligt forelsket. At Oplæsningen var resultatløs, var dog ikke Skyld i, at jeg senere stod frem i Rækken af dem, der angreb Vaudevillerne, hvilke jeg iøvrigt som Student havde anset for Poesiens og Viddets ypperste Frembringelse. Men jeg troede jo dengang (ak tror det vist endnu) at Teatret kunde og burde have en Messias og at Heiberg havde ødelagt vor Scene ved sine elendige Oversættelser (i dobbelt Forstand daarlige) og ved sine egne og andres Vaudeviller. Han sejrede imidlertid, den gamle Himmelhund – og han sejrer da endnu i denne Sæson, hvor Teatret opfører de grueligste Lystpil og har »En Søndag paa Amager« med samt »Intrigerne« og »Genboerne« paa Repertoiret – for ikke at nævne »Elverhøj«.

Dog naar jeg nu hos Dem læser om hvor fin og subtil en Aand han var og hvilken Dannelse han raadede over – og i Tankerne erindrer jeg baade de prosaiske og de poetiske Bind, som jeg har gennemløjet alle, saa ærgrer jeg mig over, at Teatret kun fik det Marvløse, det Impotente fra ham – af Himmelhunden hverken Himlen eller Kynismen, men kun den æstetiske Kop Te, hvormed han skulde stille Fruen tilfreds, naar hun skulde være contenta paucis.

Jeg glæder mig meget over, at De i Bogen holder Deres egen Personlighed langt borte, ligesom alle Hentydninger til vor Tid og dens Mennesker – dette er det godmodige Hib til min store Broder – men jeg kunde maaske ønske, skønt det saavist ikke passede i Værkets Plan, at De, hvor De gør det op med Heibergs Begrænsning, havde medtaget hans fordærvelige Indflydelse paa dansk Smag og Kultur. Han, der ejede saa meget, gav saa lidt og skadede saa stærkt. Men jeg skal ikke fordybe mig i disse moralske Betragtninger, hvilke De kan anstille saa vel som jeg.

Jeg tror, at Side 199 til 202 er det bedst skrevne i Bogen, og jeg ved ikke hvad »Hoter«(?) er.

Jeg kunde blive meget længe ved, snakke løs baade om Dem og Bogen og mig selv, men mon dette dog ikke kan være nok. Jeg har havt saadan god Fornøjelse, tilbragt nogle fine Timer borte fra »Døgnets Rejsestald« og skulde blot sige Tak.

Deres hengivne
Edvard Brandes

St. Annæ Plads 19
29/11 15

Kære Dr. Brandes

De har gjort mig saa stor en Glæde med Deres Brev, at jeg straks maa sige Dem en hjertelig Tak derfor. Naar jeg har sendt en af mine tykke Bøger ud i Verden, er der gaaet saa mange Cupidoer ud af mig, at jeg ikke gider set den Tøs for mine Øjne, – jeg skammer mig gerne over dens og min Overflødighed. Men faar jeg saa et saadant Brev – som jeg kun sjældent faar – saa aander jeg atter op og siger Hu-m! Alvorlig talt, har jeg, jo længer jeg skriver paa dette elskede og forbandede store Værk, mere og mere Angst for dets Berettigelse, derfor glædede Deres Brev mig mere end nogen Anmeldelse kunde gøre det.

At jeg ikke, som sædvanlig, selv sendte Dem Bogen kom af Hensynsfuldhed – jeg vilde ikke, da jeg ved hvor langt De færdes fra disse Egne, paalægge Dem den Tvang at læse den. Til Deres Broder, der jo ikke skal passe paa os alle sammen, skrev jeg derimod, bad ham oprigtigt om Tilgivelse, hvis jeg (hvad jeg efter Deres og andres Udtalelser maaske har) havde saaret ham med min Kritik og bad om Lov til personligt at bringe ham Bogen. Derpaa svarede han ikke noget, saa nu er det altsaa mig, der er vred. Sagen gør mig meget ondt.

Min Kone hilser hjerteligt. Hun er meget modtagelig for Venlighed og blev helt varm om Hjertet ved at læse Deres – sin Heibergs – ridderlige Anerkendelse. Med hjertelig Tak og Hilsen til Fruen

Deres hengivne
Vilh. Andersen

«Kort med sørgerand»
«marts 1916?»

Kære Edv. Brandes! For Dem og Deres Frues Brev og Blomster takker jeg Dem hjertelig. Estred læser i Dag med Bekymring i Avisen, at De atter er syg. Bliv rask og lad de andre om resten!

Deres hengivne
Vilh. Andersen

Finansministeren
26/11. 16.

Kære Professor! Aarsagen hvorfor jeg saa sent takker for venlig Tilsendelse af den nye Bog, er den, at jeg *er* en Læser men for Tiden en saadan, der aldrig faar Tid til at virke i sit Kald paa Grund af mangehaande Forretningers Havelse og min Hjærnes fremskridende Slappelse. Ved at tage Nætterne til Hjælp er det lykkedes mig at faa Bogen læst, og forinden vilde jeg ikke takke.

De véd, at jeg er en Beundrer af Deres Fremstilling, Deres Metode, Deres

Dybsind, Deres Lærdom, og jeg finder Værket stort og rigt og mærkeligt. Jeg tilstaar at jeg er mere uenig med Dem end jeg plejer i Bedømmelsen af Mennesker og Aander. Jeg vil straks tilføje, at jeg ikke mener, min Broder har det mindste at klage over m. H. t. Kritikens Tone og Rækkevidde, ihvorvel der nok skimtes mindre Sympati end tidligere; selv den Maade, hvorpaa De synes mig »haute« (?) af hans Forfatterskab, er da Tegn paa en stadigt frembrydende eller bevaret Respekt.

Jeg lærer en Mængde af at læse Bogen men jeg tror jeg forvirres noget af at den gaar lige ned til den nyeste Tid. Den forvandles fra et historisk, et klassisk Værk med Erasmus og Goethe som Frontalfigurer til en filosofisk Kritik over Døgnets Bøger, en Roman af Michaelis, et Digt af Niels Møller, en Hyldest til Troels Lund (Homer!) osv. Springet er mig for stort fra Kierkegaard til for Eks. Michaelis; selv om De ser, ja paaviser Sammenhængen, saa reagerer Læseren imod denne Sammenstilling. Voltaire var vittig, og det kan hænde, at Johannes Dam er det ogsaa – alligevel jeg kan ikke rubricere dem sammen.

Naturligvis ser jeg anderledes paa Personen Julius Lange end De gør; jeg vil slet ikke tale om Vedel, Troels Lund (hvis »Livsbelysning« er en slet og ukyndig Bog) og Pingel. Jeg kan mærke Forskellen mellem Deres og min Menneskeopfattelse paa ham, men da De genkalder en gammel Strid, som jeg fuldstændig havde glemt, vil jeg »fornemt« holde mig tilbage.

Alt dette forhindrer nu ikke, at Bogen vil blive klassisk i vor Literatur, studeret og atter læst, brugt som Maalestok og Vejviser i dette sidste Ords pæne Forstand. Jeg vil bare ikke, at De skal være altfor moderne, altfor lige ind paa Livet ved Medtagen af de endnu levende, der ikke er bleven historiske som f. Eks. Georg er. Men muligvis ved De og vil De det bedre.

Deres hengivne
Edvard Brandes

21

St. Annæ Plads 19
11/3 17

Kære Dr. Brandes

Jeg troede rigtignok, det var Deres Spøg, men skal det være Alvor, nu vel, lad det saa blive tilføjet paa min Gravskrift – ligesom paa Æskulos', at han kæmpede ved Marathon: Han blev udnævnt til Dannebrogsmænd af Edv. Brandes.

Helt oprigtigt kan jeg glæde mig over, at den Danskhed (for det er vel Kernen i Dannebrogordenen), som jeg har kunnet udtrykke, har vundet Deres Sympati og Respekt. Men det har De jo rigtignok sagt mig før og paa andre Maader.

Med venlig Hilsen til Deres forhaabentlig hjemvendte Frue.

Deres hengivne
Vilh. Andersen

Der var *en*, der vilde have moret sig over dette sidste Udslag af vor *concordia discors*. Men hun er ikke mere – jeg mærker bestandig, hvordan jeg ved hendes Død har mistet mit Modersmaal – min Medvider i det der ligger bag Ordene og Tingene.

Finansministeren
31/10. 17

Kære Professor! Først nu naar jeg til at takke Dem for venlig Lykønskning og vittigt Digt og for en Artikel, hvori De forsvarede mig mod altfor bedske Angreb. Jeg takker for disse Tegn paa det gode Venskab, som jeg haaber altid vil bestaa imellem os trods det »Modstander«-Forhold, hvori De efter sigende befinder Dem over for min Ringhed. Jeg, som altid læser hvad De skriver med Udbytte ∴ med Beundring og til Belæring, hører ubetinget ikke til *Deres* Modstandere, selv naar jeg er uenig med Dem om de Slott-Møllerske og lignende Foreteelser. Ved saadan Lejlighed synes De mig at mene, at Ord, der i Virkeligheden er tomme, rummer baade Tanke og Følelse ja endog inspirerer til Handling, som mindre højtideligere Ord standser. Jo længere jeg lever – det er jo desværre temmelig længe – des mindre Vægt tillægger jeg det overleverede, og Verdenskrigen bekymrer mig dagligt i min Følelse af Frasersnes Nederdrægtighed, Ødelæggelsesevne og Skalkeskjul.

Naa, det er aldeles ikke Meningen at plage Dem paa denne lutherske Højtidsdag med mit stadigt tiltagende Kætteri paa næsten alle Omraader, literære, moralske og sociale. Jeg holder da ogsaa min Mund og passer min Kasse ganske uanfægtet af hvad der skrives om mig. De maa skælde mig ud saa meget de vil, de, der er mine »Modstandere«, det rører mig ikke, men jeg er meget ømtaalig overfor de faa Mennesker, hvis Omdømme jeg sætter Pris paa. Altsaa Modstander maa De ikke være, men uenig om alt hvad De ønsker.

Altsaa Tak for al Venlighed fra Deres Side. De maa ikke tro, at jeg mener mig beæret, fordi Estrup godt kunne lide den lille Jøde. Hvis De havde større Kendskab til dansk Politikks Mysterier, vilde De vide, at Estrup og jeg stod meget fint de sidste Aar han levede, fordi han altid søgte at støtte sig til radikalt Venstre overfor det moderate, hvilket han af et ærligt Hjærte hadede baade i den Bojsenske og den Bergske (J. C. Christensenske) Form. Han mødtes i denne Følelse med Hørup i Firserne, med mig i dette Aarhundrede.

Forresten – forresten er jeg ligeglad ved det meste, fordi jeg er temmelig trist i det væsentlige. Det har været en elendig Sommer for mig, ikke just fordi jeg selv har haft en ganske unyttig Sygdom, men fordi min Kone har været syg i mange Maaneder og endnu ikke er rask, naar hun nu snart flytter ind fra Landet. Jeg er aldeles ikke i den store Stil, og mit Hus gælder mere for mig end den omgivende Verden, og en gammel Snegl som jeg vil allerhelst krybe ind i dette Hus og være i Fred. Maaske mødes vi dog ogsaa engang i denne Følelse.

Deres hengivne
Edvard Brandes

23

St. Annæ Plads

1. 11. 17

Kære Dr. Brandes. De har gjort mig en Glæde ved at skrive det venlige Brev til mig. Jeg havde ikke Lov til at vente noget Svar, men var alligevel lidt bange for at jeg ved et eller andet Udtryk var kommen til at saare Dem. – Nu ser jeg, at hvad der var Dem mest imod var det, at jeg betegnede mig som Deres Modstander. Det takker jeg Dem for. Jeg kunde jo ikke godt sige lige rent ud: Jeg elsker Dem. Saa valgte jeg at sige det paa Svensk, men tilføjede for ikke at misforstaaes, at der var megen Varme i Udtrykket. Den vilde jeg gerne have, De skulde mærke.

Og jeg tror ogsaa, De har gjort det, og ikke først ved denne Lejlighed. Det vil altid være mig en Glæde og noget værdifuldt at tænke paa at De har betragtet mig som Deres Ven.

Men maa jeg ikke tillige have Lov til at være Deres Modstander! Vi er af Naturen bleven stillet imod hinanden, men paa samme Basis af Kultur, Interesser og »Tone« – det intimeste og afgørende – og i den Stilling og paa det Grundlag har vi fundet hinanden. Der er meget faa af mine Modstandere, som jeg kan tale med som med min Ven og Modstander Edv. Brandes.

Deres Hustrus Sygdom har jeg hørt om og jeg har i mine Tanker fulgt Dem i Sommer. I Deres Ensomhedsfølelse i denne onde Tid sympatiserer jeg af et oprigtigt Hjerte.

Med venlig Hilsen til Dem begge
Deres hengivne
Vilh. Andersen

24

Finansministeren

5/4. 19

Kære Professor! Jeg takker meget for venlig Tilsendelse. Men da jeg som Medlem af Gyldendals Bestyrelse faar Alle Nyheder ex officio tilstillede, skal De ingen Ulejlighed have med de Værker, der fremtidigt skyldes Deres frodige Aand og stadige Flid.

Bogen har jeg læst i Nat med megen Fornøjelse, ogsaa fordi jeg da véd nogen Besked med hvad den handler om. Og Deres lyriske (og systematiske) Spekulation er, det føler jeg stærkt, ikke blot klog og aandfuld, men ogsaa befrugtende. Man faar mange Tanker ved Læsningen, ogsaa adskillig Lyst til Indsigelse. For en usalig Kætter som mig er ikke f. Eks. Deres to »Stjerner«: Grundtvig og Kierkegaard Modsætninger; de er jo begge Poeter og Prædikanter.

Værre er det, at jeg efterhaanden ingen Tro har til »Kulturen«, som indtil nu kun er Overklasse-Behagelighed. Endog kun en saare ringe Del af Overklassen har nogen Forbindelse med hvad De kalder Kultur. Heller ikke har jeg stor Tillid til Ny-Skandinavismen. Nordmændene foragter os – det lærer de i Skolen – og Svenskerne hader os – det lærer de i Aviserne. Dog kan der maaske komme en vis Samstrømning gennem Underklassen: Arbejderne. Resten er Literatur og Middagsselskab.

Undskyld dette Vaas! Jeg er temmelig døv. Alderdommen ryster paa Hovedet af alt det, hvormed Ungdommen bygger Fremtiden op.

Deres hengivne
Edvard Brandes

25

Skjoldsgade 8
16 – 9 – 22

Kære Professor Andersen! Jeg har tilbragt den behageligste Stund med at læse Bogen, De saa venligt sendte mig. Jeg elsker at belæres dér hvor jeg dog véd lidt selv i Forvejen, og jeg beundrer i højeste Grad Deres Evne til den sikreste Indtrængen i og den mest maleriske Forklaring af Digterværket. Alt hvad De med en vidunderlig Aandfuldhed siger om Komedierne nyder jeg som Himmerigsmundfuld.

Jeg vil ikke skjule, at jeg bryder mig saare lidt om Marstrands Tegninger, af hvilke kun et Par enkelte viser det rette Ansigt. Hvad skal ogsaa Illustrationer til? Ja som historiske Oplysninger. Hvis Digterne ikke giver mig Billedet, hjælper Malernes Tillæg intet. Jeg læser ikke Holberg bedre, fordi Marstrand har tegnet en (mislykket) Jeppe ved Siden af. Desuden Teatret, Skuespillerne leverer de Illustrationer langt fyldigere end ellers ske kan (?) Saa især Skuespil, hvad enten det er Shakespeares eller Holbergs, trænger kun til Illustration for at der kan blive pæne og dyre Bøger ud deraf.

Jeg er uenig med Dem i nogle Enkeltheder, om Fru Heiberg som Lucretia (jeg har selv set hende i Rollen), om William Blochs Scenesættelse af »Jeppe« – han hittede ikke paa det ringeste, Olaf Poulsen heller ikke.

Jeg indrømmer imidlertid villigt, at jeg er senil. Tilstanden er meget behagelig.

Deres ærb. hengivne
Edvard Brandes

26

24. X. 27

Kære Dr. Brandes! Estred fortæller mig, at hun trods Forbudet har sendt Dem en Hilsen til Dagen og at den er bleven venligt modtaget. Jeg beder Dem da se lige saa venligt paa at jeg ikke sendte Dem min Hilsen ved denne Lejlighed og

– tilføjer jeg, fordi det længe har ligget mig paa Hjerter – paa den Hilsen, jeg nylig har sendt Dem i min Karakteristik i Litteraturhistorien. Jeg haaber, at De dog deri vil finde noget af den Respekt, jeg har for Deres Personlighed. Mig har De vist saa megen Forstaaelse og personlig Sympati, at det vilde gøre mig ondt, om De skulde tænke paa mig med Bitterhed. Jeg beder Dem altsaa modtage ogsaa min venlige Hilsen.

Deres hengivne
Vilh. Andersen

27

«Kort»
25. 10. 27

Jeg takker for venlig Hilsen og maa tilføje at jeg aldeles ikke har læst Litteraturhistorien om mig. Hinc nullae lacrymae.

Deres ærbødige

Noter

- 1-2. E.B. = Edvard Brandes anmeldte under rubriktitlen »Nye Bøger« i Politiken 29.4.1895 Vilh. Andersens biografi *Poul Møller. Hans Liv og Skrifter* (1894) og hans udgave af Poul Møllers *Udvalgte Skrifter I-II*, der var under udgivelse i hefter. Den meget positive anmeldelse gjorde dog indsigelse mod Vilh. Andersens mindre indgreb i teksten til »Et Blad af Dødens Dagbog« – »af Hensyn til Versemaalet«. Vilh. Andersen lod tilsyneladende siderne omtrykke, da ændringerne og begrundelsen for dem ikke findes i de indbundne eksemplarer, jeg har set. Forordet, det er dateret »December 1895«, nævner ikke forholdet. – Indsigelsen var tilsyneladende affødt af Edvard Brandes' mest vedholdende korrespondent i disse år, hvor han havde søgt en slags frivilligt eksil og otium i Oslo. Få dage før Edvard Brandes' anmeldelse skrev Poul Levin: »For Resten burde Vilh. Andersen have en over Næsen, naar han tillader sig at »rette« P. M. Indledningerne synes mig i det Hele taget ufine og overflødige. Forøvrigt hænger samme Hr. Møller mig snart ud af Halsen.« (26.4.1895, i Edvard Brandes' brevsamling).
3. Den 31.10.1896 forsvarede Vilh. Andersen disputatsen *Guldhornene. Et Bidrag til den danske Romantiks Historie*. Edvard Brandes' anmeldelse i Politiken 27.10.1896 er optrykt i *Litterære Tendenser. Artikler og Anmeldelser i Udvalg* ved Carl Bergstrøm-Nielsen (1968) s. 167-70. – Vilh. Andersens disputatsforsvar er trykt i *Om at skrive den danske ånds historie* s. 41-48.
- 4-5. I slutningen af september 1904 forelæste Vilh. Andersen i Oslo, hvor han blev introduceret af Gerhard Gran, der i Aftenposten 26.9.1904 offentliggjorde et brev fra Bjørnstjerne Bjørnson om Vilhelm Andersen (trykt i *Edda* 1935 s. 193-94). I forlængelse af forelæsningerne anmeldte Vilh. An-

dersen Bjørnsons *Daglannet* i Verdens Gang, »Bjørnsons nye Skuespil« 14.10.1904; samtidig skrev han til Bjørnson selv og takkede for introduktionen og det nye stykke (11.10.1904, trykt i *Bjørnstjerne Bjørnsons brevsveksling med danske 1875-1910* III (1953) s. 117-18. – Edvard Brandes' anonyme artikel om *Daglannet*, »Bjørnsons nye Skuespil«, stod i Politiken 13.10.1904.

6. Den 31.12.1904 fratrådte Edvard Brandes som redaktør ved Politiken og indrykkede følgende notits i bladet:

Politikens Læsere vil idag for sidste Gang finde mit Navn som Redaktør af Bladet. Efterat jeg har været Journalist i tredve Aar og fra *Politikens* Stiftelse i 1884 dens Ud giver og Medarbejder, har jeg nu ønsket at overlade en ret byrdefuld Virksomhed til yngre Kræfter.

Forinden jeg tog denne Bestemmelse, har jeg krævet og modtaget Forsikring om, at *Politiken* vil blive fortsat i samme Aand, hvori den altid har været ledet som radikalt Venstreblad og Organ for dansk Fri-sind.

Jeg tør ingenlunde smigre mig med, at de, der har fulgt mit bladlige Arbejde med velvillig Opmærksomhed, paa langt nær naar op i Tal imod dem, der ikke har fundet nogensomhelst Behag i min Virksomhed. Des større Grund bliver der da for mig til her at udtale en Tak til alle, der i de mange Aar har vist mig Venskab og ydet mig Støtte.

Kjøbenhavn, den 31. December 1904.

Edvard Brandes.

De nærmere omstændigheder omkring Edvard Brandes' afgang er beskrevet i Hakon Stangerup: *Henrik Cavling og den moderne avis* (1968), Bo Bramsen: *Politikens historie set indefra I* (1983) og Kristian Hvidt: *Edvard Brandes* (1987) s. 338 ff.

7. Vilh. Andersen havde i 1906 planlagt udgivelsen af et større »bibliotek« under titlen »Danmarks Nationallitteratur i Udvalg« og kontaktede om sommeren en række forfattere, herunder altså også Edvard Brandes, for at få tilsagn til planen, der aldrig blev realiseret, bortset fra nogle få bind. I *Danske Studier* 1967 s. 98-99 har Steen Johansen i en note til brevsvekslingen mellem Georg Brandes og Vilh. Andersen gjort rede for planerne.
8. Brevet vedrører Vilh. Andersens *Litteraturbilleder. Anden Samling* (1907), der indeholdt essays om Holberg, Goethe, Drachmann og J. P. Jacobsen. S. 155 havde Vilh. Andersen skrevet, at det ikke var ham muligt »at føle blot Beundring for en Arbejdsmaade, der bruger en Eftermiddag for at faa seks Linier til at hænge sammen« – en bemærkning der sigtede til den beskrivelse af J. P. Jacobsens arbejdsmåde, som Edvard Brandes havde givet i sit forord til *Breve fra J. P. Jacobsen* (1899).
9. Under titlen »Vilhelm Andersens nye Bog« anmeldte Edvard Brandes i *Politikens* kronik 6.6.1909 *Anden Bog af Tider og Typer, Første Del: Erasmus*. Bindet handler om det 18. århundrede. Anmeldelsen fremhævede indledningsvis at værket holdt sig til »en begrænset Klasse af Personligheder«, hvis indflydelse turde være ringere end politikernes. Fremstillingen af Holberg roses som »det bedste Helheds-Billede der findes i den dansk-norske Literatur«; slutningen kommer ind på »en saa skabagtig næsten

- abnorm Dame som Datidens forgudede Camma« (Rahbek). Chr. Michelsen (1857-1925) var datidens førende Venstre-politiker.
12. Hvad »Oplysningen« drejer sig om vides ikke. I sin faste oversigt over månedens politik gav Edvard Brandes i kronikken »Oktobers Politik« (Politiken 31.10. og 1.11.1910) et portræt af Venstremanden J. C. Christensen. Jakob Knudsen-hentydningens rod kendes ikke.
13. 6.3.1912 læste Vilh. Andersen Euripides' Medea op i Studenterforeningen.
14. Under titlen »Literære Spørgsmaal« anmeldte Edvard Brandes i Politiken 30.10.1912 Vilh. Andersens *Knud Sjællandsfars Tide-Bog, Anden Part: Hellig og Søgn*, optrykt i *Litterære Tendenser* s. 220-22.
15. Efter valget i juni 1913 blev Edvard Brandes påny finansminister i C. Th. Zahles anden regering. Tjenestemændenes lønproblemer blev først løst med Tjenestemandsløven, som Brandes fik igennem i 1919. Ordene »Lov er Lov osv.« hentyder til Edvard Brandes' tale i folketinget 30.10.1909, hvor finansforliget afholdt den radikale regering fra forsvarsnedskæringer.
16. Edvard Brandes' hilsen ved Vilh. Andersens 50-årsdag i 1914 kendes ikke. Ved krigsudbruddet i sommeren 1914 havde Vilh. Andersen meldt sig som studentskytte.
- 17-18. Brevene drejer sig om *Første Bog af Tider og Typer, Anden Del: Goethe*, om det 19. århundredes første halvdel. – »Intrigerne« er ligesom »Genboerne« et Hostrup-stykke. – »contenta paucis«: fornøjet med lidt. – »af Himmelhunden hverken Himlen eller Kynismen«, jf. det græske ord for hund = kyon, hvoraf kynisme, kynisk er afledt. – »passe paa os allesammen«: akademisk jargon jf. Karkers »bevis« i 2. akt af Adam Oehlenschlägers *Hakon Jarl hin Rige, Poetiske Skrifter III* (1928, ved H. Topsøe-Jensen) s. 285. – Vilh. Andersens anmeldelse af Georg Brandes' *Wolfgang Goethe* i *Nationaltidende, Aften 21., 22. og 24.7.1915* havde såret Georg Brandes, jf. Vilh. Andersens brev til ham 10.11.1915 (*Danske Studier* 1967 s. 93-94 med tilhørende oplysninger i noterne).
19. 9.3.1916 døde Vilh. Andersens første hustru, Kirstine (Kis), født Friedrichsen. Estred Charlotte (1892-1970) var deres ældste barn, som havde en ikke nærmere oplyst tilknytning til Edvard Brandes' hjem. Om hans sygdom jf. Kristian Hvidt s. 415-16.
20. Brevet drejer sig om *Anden Bog af Tider og Typer, Anden Del: Goethe*, om det 19. århundredes anden halvdel, hvor fremstillingen bl.a. berører Vald. Vedels artikler omkring århundredskiftet og dermed indirekte det dengang modsætningsfyldte forhold til Edvard Brandes, jf. indledningen.
21. 11.3.1917 blev Vilh. Andersen, der i forvejen var Ridder af Dannebrog, udnævnt til Dannebrogsmænd, – under en radikal regering, der var modstander af ordener. – »concordia discors«: uenig enighed.
- 22-23. 21.10.1917 fyldte Edvard Brandes 70 år. 20.10. bragte *Nationaltidende, Aften en kritisk artikel af nationaløkonomen L. V. Birck* (1871-1933), »Edvard Brandes. – En Karakteristik« (delvis cit. Kr. Hvidt s. 404), som Vilh. Andersen imødegik under titlen »Edvard Brandes« (*Nationaltidende, Morgen 21.10.1917*; ikke i bibliografien). Efter et indskudt citat fra Brandes' nære ven Oscar Levertin: »Jag tycker om honom« – hedder der

bl.a.: »Edvard Brandes er ikke blot en Charmeur og et Mandfolk. Han er ogsaa en Mand, i en sjælden Grad fri for de Udyder, der menes at følge med den litterære Profession; han er uselvsk og umisundelig. (...) I hans udpræget litterære Stil og ikke i Broderens, hvori der er saa mange Safter, fortsættes Holbergs og Heibergs Prosa. Der knitrer endnu det tørre danske Salt.« – Hentydningen til Slott-Møller gælder bl.a. Vilh. Andersens to artikler om Agnes Slott-Møllers bog *Nationale Værdier* i Nationaltidende, Aften 19.5. og 9.6.1917: »Folk og Mennesker. »Fru Danmark««. – Edvard Brandes' hustru Elise Rustad led af tuberkulose og døde 3.11.1918, 45 år gammel; jf. Kr. Hvidt s. 415.

24. Brevet drejer sig om Vilh. Andersens *Nordboer. Litteraturbilleder* (1919). Edvard Brandes var medlem af Gyldendals bestyrelse fra 1918. Senere samme år anmeldte han Vilh. Andersens *Vilhelm Topsøe* i Illustreret Tidende 19.11.1922 s. 193.
25. Bogen er Vilh. Andersens *Holberg Billedbog* (1922).
- 26-27. 21.10.1927 fyldte Edvard Brandes 80 år. – *Illustreret dansk Litteraturhistorie IV*, hvor Edvard Brandes er behandlet s. 279-85, udkom i hefter 1925-30. – »Hinc nullae lacrymae«: derfor ingen tårer (omskrivning af et Terents-citat).

Per Dahl

Anmeldelsen af Retskrivningsordbogen i Danske Studier 1987

Som medlemmer af Retskrivningsordbogens redaktion er vi skuffede over den anmeldelse af ordbogen som Danske Studier bragte i 1987-bindet. Ikke så meget fordi anmelderen, Mogens Løj, mener at Retskrivningsordbogen ikke er tilstrækkelig gedigen og konsekvent, men fordi vi er bange for at nogle af Danske Studiers læsere måske vil opfatte Mogens Løjs anmeldelse som en dokumentation af at han har ret i sin karakteristik af ordbogsredaktionens arbejde. Den læser der ikke kontrollerer de enkelte oplysninger i Mogens Løjs anmeldelse, må naturligvis give anmelderen ret i at det er for dårligt

- at *recipisse* ikke er med i Retskrivningsordbogen
- at *in dublo* heller ikke er med
- at brugerne af ordbogen ikke kan se om det hedder *lakseørred* eller *laksørred*
- at ordet *letsværvægt* ikke er med, når *letmellemvægt* er det
- at *østland* ikke er med, når *østblok* og *østblokland* er det
- at ordet *guardian* kun er forklaret som 'klosterforstander' og ikke også som 'vogter'.

Men Mogens Løj har ikke ret. Det kan enhver forvise sig om ved at slå op i Retskrivningsordbogen.

Det er ganske vist rigtigt at *recipisse* og *in dublo* ikke er med. Og det er *parantes*, *diskution*, *udemærket* og *gras* heller ikke. Det er nemlig et princip i Retskrivningsordbogen at ordene kun er anført i deres korrekte stavform(er). De »manglende« ord skal derfor findes under *recepisse*, *in duplo* (og *parentes*,